

A tv-adás során a tanulók számtalan új benyomást szereznek, érdeklődésüket leköti a filmszerűség, a pergő, változatos adás menete, ami a tapasztalat szerint a megbeszélést és a következő órák aktivitását jelentős mértékben biztosítja.

Természetesen a tv-adás — főleg a történelem területén — még erősen gyermekcipőben jár, kísérletez, kutató, új utat keres, jó szándékkal, segíteni akarással. Nyilvánvalóvá vált ebben az évben az is, hogy az adások tartalma, módszere nem minden esetben felelt meg a tanárok elképzelésének „szájízének”. Vannak, akik sokkal több lehetőséget véltek felfedezni az adásokban, mint amennyit kaptak. Évközben magam is tettem — szóban és írásban — észrevételt az adások milyenségét tekintve, mert úgy érzem, hogy néhány esetben a fogalomalkotást elősegítő nagyszerű lehetőségek maradtak ki az adásokból. Pl. Épül a piramis c. adásban hiányoltam az öntözéses gazdálkodás, a Nílus, a piramisok, a csatornák bemutatását, noha ezekről már készült korábban filmfelvétel. Észrevételeztem azt is, hogy a későbbi adásokban túltengett a színházi hatást kiváltó jelenetek beiktatása. (Pl. Az athéni demokrácia, A Római Birodalom II. rész.)

Az adások tartalmi és módszertani problémái mellett komoly nehézséget jelentett a tv alkalmazásánál a váltakozó tanítás. A délutáni tanítás csengetési rendje nem egyezett a tv-adás időpontjával, ami gyakran zavarokat idézett elő a tanítás rendjében. Ugyancsak komoly — de szerintem megoldható — problémát jelent, hogy a tanárok nem mindig nézhetik meg éppen a váltakozó tanítás miatt a péntek esti tájékoztató adást. Ezért helyesebb lenne, ha az adások menetét megfordítanák. Kedden *délután* és szerdán *délelőtt* lenne adás, így a nevelők előtte való nap már láthatnák a tv-órát és ez a felkészülésükhöz sok segítséget nyújtana. Ugyancsak felmerült már olyan irányú javaslat is, hogy új, tv-s munkafüzetet adjanak ki a vázlatírás megkönnyítésére.

Problémaként vetődött fel a tanév folyamán a tv-órán az osztályozás, feleltetés kérdése. Úgy gondolom, hogy a hagyományos feleltetéstől itt el kell térnünk, és csak a tanulók megbeszélés alatti aktivitását, hasznos észrevételeinek megnyilvánulását kell megfigyelnünk és értékelnünk.

Ha a nevelők élve a lehetőségekkel bátran igénybe veszik a tv kísérleti adások nyújtotta segítséget, ha megismerik az egyes adások didaktikai módszertani célkitűzéseit, ha észrevételeikkel, javaslataikkal, bátor kezdeményezéseikkel segítik a tv-adások szerkesztőségének munkáját, a keletkező összeműködéséből a jövőben még sikeresebb, hasznosabb vállalkozás születhetik.

Harmath István

általános iskolai tanár, Szeged

Felhasznált irodalom: Iskolatelevízió 5. sz. műsorfüzet.

TEMATIKÁT A TÖRTÉNELMI SZAKKÖRÖK SZÁMÁRA

Az általános iskolákban tanító történelem szakos nevelőknek gondot jelent a szakkörök vezetése. A legfőbb problémát az okozza, hogy igen kevés segédanyagot találunk ehhez a munkaformához. A tanév első heteiben a tématerv összeállítása okoz nehézséget a szaktanároknak. Munkaközösségünk ehhez a tervezőmunkához szeretne segítséget adni néhány tématerv közrebocsátásával.

Az I. tématerv azt a célt szolgálja, hogy a gyengébben felszerelt történelmi szertárak anyagának gyarapításához segítséget nyújtson. Hasonló céllal keletkezett a II. számmal jelölt tematika is. Ez a tématerv azonban a szertárfejlesztő munka mellett a helytörténeti anyag megismertetését is célul tűzi ki. A III. számú tematika kizárólag

helytörténeti anyag feldolgozását javasolja. A IV. tématerv azt tűzi ki céljául, hogy fejlessze a tanulók történelmi képzelőerejét.

A tervezetek elkészítésénél tehát részben az általános iskolák szükségleteiből, részben a tantervi követelményekből indultunk ki. A tanterv hangsúlyozza a helytörténeti anyag felhasználásának fontosságát, és így fogalmazza meg a történelmi képzelőerő kifejlesztésével kapcsolatos képzési feladatot: „... ki kell bontakozni és fejleszteni kell a tanulóknak a történelmi múlt megismeréséhez és megértéséhez annyira szükséges képzelőerőt” (Tanterv és utasítás az általános iskolák számára, Tankönyvkiadó Bp. 1963. 334. l.).

A tematikák különböző érdeklődésű nevelők és csoportok számára készültek, azonos vonás azonban valamennyiben fellelhető. Egy vagy két problémakör feldolgozását ajánlják egy egész tanév szakköri munkájaként.

A túl sok témát megjelölő foglalkozási tervek nem teszik lehetővé, hogy a tanulók elmélyülten tanulmányozhassanak egy-egy lényeges problémát. A szakköri munka gördülékenységét, eredményességét vonzó voltát tehát — véleményünk szerint — jobban biztosítja az, amikor egy problémakört dolgozunk fel egy tanév szakköri foglalkozásain. Egyik-másik tematika — jellegéből eredően — az anyag bővítésével többéves tervezésre is lehetőséget ad.

A IV. számú tematika 5—6. osztályos tanulók számára készült. 6—7. osztályos tanulókra épít az I. sz. tématerv. A III. számú munkaterv a 7—8. osztályos tanulókat kívánja foglalkoztatni, a II. számú viszont lehetővé teszi azt, hogy a szakkörben 5—8. osztályos tanulók egyaránt tevékenykedjenek.

Munkánk az alkotói munkaközösség tagjainak szakkörvezetői tapasztalatait igyekezett realizálni a tématervekben.

Ha szerény írásunkkal enyhítettünk kissé néhány kartársunk gondján, úgy érezzük, munkánk nem volt hiábavaló.

*A szegedi általános iskolai
történelemtanárok alkotó munkaközössége*

I.

Történelem szakköri munkaterv

Cél: Az iskolai alapszertár anyagának folyamatos — 3—4 év alatti — elkészítése.

Kézügyesség fejlesztése. Év végi kiállítások szervezése. Kapcsolat kiépítése a sajtóval, rádióval, televízióval, múzeummal. A mindennapi élet történelmi vonatkozású témái, eseményei, hírei, eredményeinek megfigyeltetése, összegyűjtése. Kapcsolat kiépítése a leendő 5. osztályosokkal a foglalkozásokra való meghívás által.

Szervezés: VI—VII. osztályos tanulókból lehetőleg jó rajzolók,

Létszám: 15 fő,

A szakkör csoportbeosztása:

- 1—2. csoport (rajzolók 3—3 fő)
3. csoport (makettosok) 3 fő
4. csoport (gyűjtők) 4 fő
5. csoport (érem—pénz gy.) 2 fő

Szakköri titkár

Szakköri leltárfelelős

Eszközök: Az év elején igényelni az igazgatóságtól és a politechnikai műhelytől, esetleg a tanulók önálló hozzájárulásából: triplex karton, tus, toll, olló, vonalzók, ecset, festék, keretléc, szög, fűrés, kalapács, rajzlap stb.

Forrásmunkák: Gy. T. M. Annási–Bernáth–Görgényiné: (Gyakorlatok a Történelemtanítás Módszertanából) Tankönyvkiadó 1965. Főiskolai jegyzet

Sz. M. (Szemléltető Rajzok)

Jegyzetellátó 1957. (KPTI kiadványa.)

VI. osztályos tankönyv.

Foglalkozások menete: Az egész csoport egy időben, esetleg egy helyiségben, de külön-külön csoportokban dolgozik a szakkörvezető, a szakköri titkár és az egyes csoportok vezetőinek irányításával. Foglalkozási idő esetenként 2 óra. Időbeosztás: (általában)

1. feladatok megbeszélése
2. feladatvégzés
3. értékelés, hibák kijavítása
4. be nem végzett munka esetleges otthoni befejezése.

Évi munkaterv:

Október hó:

1. foglalkozás: Megbeszélés, csoportok beosztása, munkaterv ismertetése, eszközbeszerzés megbeszélése
2. foglalkozás: 1. csop. Az ököltől a fejszéig. GYTM. 118. old. Triplex kartonra
2. csop. A feudális hierarchia (gúla) GYTM. 113. old. T
3. csop. Papírpénzek rendezése
4. csop. Az ősember lakása (makett)

November hó:

1. foglalkozás: 1. csop. A hűbéri lánc. Tankönyv 17. old. Triplex
2. csop. A mezőgazdaság fejlődése a feudalizmusban. GYTM. 103. old. Triplex
3. csop. Pénztábló: Horthy-korszak pénzei
4. csop. Az ősember lakása (makett) folytatása
2. foglalkozás: 1. csop. Az ősember élete (Tabló képekből) Tr.
2. csop. A majorsági birtok. GYTM. 106. old. Triplex
3. csop. Érempénzek rendezése
4. csop. Pun—római hajók (makett)

December hó:

1. foglalkozás: 1. csop. A kész tablók, rajzok kasírozása
2. csop. Az ipar kiválása a földművelésből. GYTM. 109. old. Triplex
3. csop. A szabadságharc pénzei (Tabló) Triplex

Szünidei gyűjtőmunka megbeszélése

Január hó: 1. foglalkozás: 1. csop. A céh GYTM. 109. old. Triplex

2. csop. Középkori építészetünk. (román, gót, reneszánsz építészeti emlékeink kicsinyített rajza stílusonként más színezéssel. Rajzlap.
3. csop. Nyíl, íj, kőbalta, kőlándzsa (makett)
4. csop. Érempénzek részére kazetták készítése (Lásd: Történelemtanítás 1966. évf. I. szám 22. o.)
3. csop. Kazetták készítése érempénzek részére

Február hó:

1. foglalkozás: 1. csop. Manufaktúra. Tankönyv (helyesbítéssel)
2. csop. A magyarság fegyverei GYTM. 121. old. Tr.
2. foglalkozás: 1. csop. A honfoglaló törzsek elhelyezése GYTM. 172. old. Rajzlap
2. csop. A muhi csata. GYTM. 176. o. Triplex
3. csop. Érempénzek kasírozása
4. csop. Palánkvár (makett)

Március hó:

1. foglalkozás: 1. csop. A nándorfehérvári csata. GYTM. 178. old. Tr.
2. csop. Összehajtható időszalag (legalább 6.db.) Triplexből.
3. csop. Időtábla GYTM. 136. oldal 10. ábra. Rajzlap.
2. foglalkozás: 1. csop. A nándorfehérvári csata (folytatás).
2. csop. Kővár. GYTM. 124. old. Triplex
3. csop. Pénztábló: Inflációs pénzek

Április hó:

1. foglalkozás: 1. csop. A királyi jövedelem Mátyás idejében Sz. R. 30. old. Triplex
2. csop. Bethlen Gábor első felszabadító harca. Sz. R. 21(old. Rajzlap
3. csop. Pénztáblók kasírozása

Május hó:

1. foglalkozás: 1. csop. A mohácsi csata. GYTM. 179. old. 20. ábra
2. csop. A magyar történelem kronológiai térképe 895—1926. GYTM. 161. old.
31. ábra
3—4. csop. Elkészített anyag rendezése, leltározása
2. foglalkozás: 1. csop. A törökök kiűzése hazánkból. Sz. R. 24. old. Rajzlapra
2. csop. Elkészített térképek, táblók kasírozása
3—4. csop. A kiállítás tervének elkészítése

II.

Munkaterv

Cél: A helytörténeti anyag bővítése olyan ismeretekkel, amelyre az órán nem nyílik lehetőség.

A város természeti környezetének, történelmi múltjának szemléltető táblákon való feldolgozása.

A történelmi szertár gyarapítása olyan tárgyakkal is, amelyek egy-egy adott korszakban az életkörülményekre, a harcmódorra vagy az elnyomás eszközeire jellemzőek.

Mind az elméleti, mind a gyakorlati foglalkozások nevelési célja a szülőváros haladó múltjának tisztelése, a szülőváros iránti szeretet mélyítése. A tárgyak, táblók készítése a munkára nevelést segíti.

A foglalkozások rendje

1. **Elméleti:** Helytörténeti anyag ismertetése részben közlő módszerrel, részben a szakköri tagok önálló beszámolója alapján (természetesen nevelői irányítással).

II. Gyakorlati: Szertárfejlesztő munka

Külön csoportokban dolgoznak a fiúk és a lányok. A leánycsoport főleg a tablók készítését végzi, a fiúcsoport feladata a különböző tárgyak készítése.

A foglalkozások mindig az elméleti résszel kezdődnek. A megbeszélte anyag rövid vázlatát szakköri füzetbe rögzítjük. A gyakorlati munka megoldásának menete: a) *tervezési munka* Gyakorlatok a történelemtanítás módszertanából című könyvben található rajzok alapján tervrajz készítése a kivitelezési méreteknél megfelelően. b) *a kivitelezés*.

Október

1. foglalkozás: Az évi program megbeszélése. Szervezés. Felelősök kijelölése (titkár, jegyző, a gyakorlati foglalkozások brigádvezetői)
2. foglalkozás: A város nevének eredete
Szeged a honfoglalás előtt
Gy.: Honfoglalás-kori sátor, fakunyhó, cölöpház elkészítése (fiú)
Tabló a honfoglalás előtti időből (leány)

November

3. foglalkozás: Szeged a X–XIII. században
Gy.: Az előző munka befejezése
A magyarság fegyverei (fiú)
Tabló: középkori századok (leány)
4. foglalkozás: Szeged a XIV–XV. században
Gy.: Az előző munka befejezése

December

5. foglalkozás: Szeged a török időkben
Múzeumlátogatás
Gy.: Tabló: Szeged a török időkben

Január

6. foglalkozás: Szeged a XVIII. században
Gy. Kínzóeszközök a XVIII. századból (fiú)
Tabló: Szeged a reformkor idején (leány)

Február

7. foglalkozás: Szeged a XIX. században
Gy.: Az előző munka befejezése (fiú)
Tabló: A szabadságharc hajnalán (leány)

8. foglalkozás:

Ankét: Dienes: Az utolsó év

Március

9. foglalkozás: Városnéző séta (Szeged történelmi emlékei)
10. foglalkozás: Az elkészített anyag rendezése a kiállításra

Április

11. foglalkozás: A szakköri kiállítás megnyitása, ismertetése

Május

12. foglalkozás: Az évi munka értékelése. Tervek a jövő évre

Az évi munka eredményeként a következő szemléltető anyaggal fejlesztettük a szertárt:

2 db fakunyhó

1 „ honfoglalás-kori sátor

1 „ cölöpház

1 „ kopja, csatabárd, csákányfokos, vastüskés buzogány

1 „ eke a XI. századból

1 „ déres, nyak- és kézkaloda, pellengér, nyelvcsonkító

5 „ tábló

III.

Szegedi helytörténeti szakkörök munkaterve

(Általános iskolák számára)

Cél: Az oktató-nevelő munka magasabb szintre emelése, az alkotó hazaszeretet, a marxista—leninista történelemszemlélet elmélyítése.

Feladat: A helytörténeti anyaggal való foglalkozás (gyűjtés, rendszerezés, kiértékelés). Az alkotó gondolkodás és cselekvés fejlesztése.

A) Ajánlott témák a VII. osztályos szakköri foglalkozásokhoz:

1. Szeged keletkezése, nevének eredete
2. Adatgyűjtés a múzeumban a 3. foglalkozáshoz
3. Szeged történetének legrégibb tárgyi és írásbeli emlékei
4. Szeged a honfoglalástól a mohácsi vészig
5. Szeged a török hódoltság alatt
6. Szeged „Pro patria et libertate”
7. Szeged a szabadságharcban
8. Kossuth Lajos Szegeden
9. Séta az árkádok alatt történelmi emlékek után
10. Szeged kialakulása az árvíz után
11. Helytörténeti utcanévek és névadók
12. Levéltári kutatás a 13. foglalkozáshoz
13. Általános iskolánk története
14. Szeged kapitalista fejlődése 1867-től
15. Helytörténeti „Ki mit tud?”

B) Ajánlott témák a VIII. osztályos szakköri foglalkozásokhoz:

1. Adatgyűjtés a Somogyi Könyvtárban a 2. foglalkozáshoz
2. Szeged az első világháborúban
3. Az 1918-as polgári demokratikus forradalom szegedi szemtanúi
4. Szegedi munkásság forradalmi harcai 1918—19-ben
5. Szeged a francia—szerb megszállás alatt (1918—1919)
6. Az ellenforradalom szervezkedése Szegeden
7. Szeged a Horthy-rendszer éveiben
8. Adatgyűjtés a Somogyi Könyvtárban a 9. foglalkozáshoz
9. Szeged a második világháborúban
10. Szeged felszabadulása
11. Szeged a felszabadulás után (változások, összehasonlítások)
12. Egy szegedi üzem fejlődése 1945-től
13. Egy szegedi tsz. fejlődése
14. Az úttörő-mozgalom fejlődése 1946-tól
15. Ki mit tud Szegedről?

Szakköri munkaterv az 5., 6. osztályos tanulók számára
Történelmi tárgyú ifjúsági irodalom

Az e témakörben dolgozó szakkörök célja a történelmi tárgyú ifjúsági irodalom propagálása annak érdekében, hogy a történelem iránt érdeklődő tanulókkal behatóbban megismertessük azoknak a koroknak a levégőjét, melyekkel a kötelező tananyag keretén belül foglalkoznak.

X. hó 1.

- a) Az egész évi program megbeszélése, a szakköri munka céljának megjelölése
- b) Szervezési feladatok megoldása:

Az 5. osztályos tanulók 3 csoportba való bontása:

1. csoport elolvassa: Hegedűs Géza: A fáraó és az írnok

2. csoport elolvassa: Szabó Árpád: A trójai háború

3. csoport elolvassa: Jan: Spartacus

6. osztályosok:

1. csoport elolvassa: Hegedűs Géza: Erdőntúli veszedelem

2. csoport elolvassa: Darvas József: A törökverő

3. csoport elolvassa: Tatay Sándor: Kimizsi Pál

4. csoport elolvassa: Barabás: Rákóczi hadnagya

- c) Vetítés: Az ókor hét csodája.

X. hó 2.

Téma: Hegedűs Géza: A fáraó és az írnok

- a) a regény eseménytörténetének rövid ismertetése
- b) Hogyan képzelem el a fáraót és környezetét?
- c) Kufu fáraó piramisának méretei. A piramisok feltárása (a tanár ismertetése alapján)
- d) A gizehi piramisegyüttes – makett készítésének megbeszélése
- e) Vetítés: Az ókor hét csodája (részletek)

XI. hó 1.

Téma: Hegedűs Géza: Erdőntúli veszedelem

- a) Előzmények ismertetése
- b) Az események megbeszélése
- c) Részletek a regényből
- d) Részletek az első kolozsmonostori egyezményből
- e) Rajz készítése Nándorfehérvár ostromáról (megbeszélés)

XI. hó 2.

Téma: Szabó Árpád: A trójai háború

- a) Trója feltárása (a tanár ismertetése)
- b) Előzmények (elmondás alapján)
- c) A háború története
- d) Részlet (néhány sor) az Iliászból és az Odüsszeiából
- e) Vetítés: A trójai háború
- f) Művészettörténeti emlékek bemutatása

XII. hó 1.

Téma: Szabó Árpád: A trójai háború

- a) Felolvasás: Száll az ének című könyvből – Odüsszeusz bolyongása
- b) Odüsszeusz egyik kalandjának ismertetése

- c) Vetítés: Odüsszeusz bolyongása
- d) Egy középkori vár makettjének elkészítése (megbeszélés)

I. hó 1.

Téma: Darvas József: A törökverő

- a) Hunyadi János ifjúsága (eredeti forrás alapján: Khalkokondülasz krónikája)
- b) A Hunyadi-család
- c) Hunyadi János harcai a törökkel (részlet)
- d) Szilágyi Erzsébetről
- e) Részlet meghallgatása Erkel: Hunyadi László című operából

II. hó 1.

Téma: Darvas József: A törökverő

- a) A török készülődése Nándorfehérvár ostromára
- b) Az ostrom Thuróczi krónikája alapján
- c) Egy-egy tanuló ismerteti az elkészített rajzon az ostrom történetének részleteit
- d) Hunyadi János halála és jelentősége

II. hó 2.

Téma: Jan: Spartacus

- a) A rabszolgák helyzete
- b) Több szereplő bevonásával ismertetni a felkelés történetét
- c) Részletek Plutarkhosz: Crassus életrajzából
- d) Vetítés: Spartacus

III. hó 1.

Téma: Tatay Sándor: Kinizsi Pál

- a) Vetítés: Kinizsi Pál
- b) Mátyás királyról, aki megbecsülte az egyszerű embereket
- c) Részletek olvasása a könyvből
- d) Párviadalok a törökkel

III. hó 2.

Téma: A Rákóczi-szabadságharc

Barabás: Rákóczi hadnagya

- a) Részletek Rákóczi emlékirataiból
- Részletek Rákóczi hadnagyából
- b) A kuruc költészetből választott néhány vers elmondása
- c) Kuruc dalok lemezről
- d) Mikes Kelemen leveleiből

V. hó 1.

Téma: Az egész évi munka megbeszélése

Ünnepélyes szakköri ülés

A tanár összehasonlítása: A történelmi regények és a történelem

Irodalom:

V. osztály:

- Iljin: Hogyan lett az ember óriás?
- Hegedűs Géza: A fáraó és az írnok
- Hegedűs Géza: A milétoszi hajós

Jan: Spartacus
 Régen volt, hogy is volt
 Révay József: Az aranygyűrű
 Révay József: Tűzfolyam
 Révay József: Százarcú ókor
 Szabó Árpád: A trójai háború
 Szentiványi Jenő: A kőbaltás ember
 Ákos Károly: Az áldozat (Istenek nyomában)
 Balázs Sándor: Reng a föld Itáliában
 Román: Mondák, eposzok, legendák
 Római regék és mondák
 Görög regék és mondák

VI. osztály:

Korona és kard
 Küzdelem a tengerekért
 Fehér Tibor: Ezüstgaras
 Fehér Tibor: Kaftános Fejedelem
 Szántó György: Boszorkány
 Fekete István: A koppányi aga testamentuma
 Hegedűs Géza: Az erdőntúli veszedelem
 Takács Sándor: Bajvívó magyarok
 Várkonyi Ágnes: A kuruckor hősei
 Fehér Tibor: Hajdúk kapitánya
 Lipták Gábor: Regélő Dunántúl
 Szántó György: A három vaskorona
 Komjáti István: Mondák könyve
 Dénes Zsófia: Zrínyi Ilona
 Takács Tibor: Thököly ifjúsága
 Gárdonyi Géza: Egri csillagok
 Barabás: Rákóczi hadnagya
 Tatay Sándor: Kinizsi Pál

VÁLTOÁRAMÚ ÉS EGYENÁRAMÚ GENERÁTOR-MODELL

Az elektromágneses indukció gyakorlati alkalmazásaival elsősorban az elektromos energiatermelés területén találkozunk. A mechanikai energiáknak elektromos energiává való átalakítása a generátorokkal történik. A generátor szerkezeti felépítését, működését, a váltakozó áram keletkezését, majd az egyenáram előállítását, a kommutálást jól szemléltető modellt terveztem és készítettem; amelynek segítségével minden fokon megkönnyíthetjük a generátorok működési elvének megértését. A modellbe beépített automatikus fényjelző rendszer segíti a magyarázatot, jelezvén a forgó tekercsben indukált váltakozó áram irányát, a mágneses pólusok váltakozásait, a külső áramkörben folyó áram irányát, stb.

Az eszköz elkészítése: Az eszköz csak modell, amely áramot nem termel, részei túlnyomóan fából vannak, amelyek csak jelképezik a generátor álló és forgó részét. Az álló rész egy nagy mágnespárkó (fából), amelynek sarkai között egy kettős T arma-